

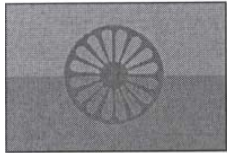
# **STATUT RAMOWY NARODU RROMSKIEGO W UNII EUROPEJSKIEJ**

*Dokument przygotowany przez  
Sieć działaczy rromskich do spraw prawnych i politycznych  
(RANELPI – Romani Activists' Network on Legal and Political Issues)  
Uchwalony przez prezydencję IRU – maj 2009*

Choć początkowo opracowany na intencję Unii Europejskiej, niniejszy dokument jest cennym przewodnikiem dla wszystkich państwowych i międzynarodowych władz w Europie. Pojawia się on w odpowiednim momencie, gdy istotnie się znajdujemy w momencie kluczowym dla Rromów procesu europejskiego; można bowiem zauważyć, że pewne międzynarodowe organizacje rządowe (OBWE, RE i UE) dają sobie sprawę, że tematykę rromską należy brać pod uwagę poważnie i traktować skutecznie.

W tym kontekście, projekt Statutu Ramowego Narodu Rromskiego w Europie, podjęty już osiem lat temu przez sieć rromskich i nie-rromskich działaczy a sprawdzony przez specjalistów prawa międzynarodowego, przedstawia się jako udział rromski do polityki europejskiej. Jego główną cechą jest traktowanie narodu rromskiego jak składnik europejskich realiów i Rromów jak obywateli angażowanych, aby grać czynną rolę w tych realiach.

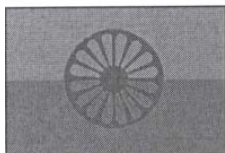
Faktycznie, większość poglądów zawartych w niniejszym statucie jest już stosowana w praktyce wielu państw europejskich. Jednakże celem tego statutu ramowego jest nadanie im prawnego kształtu, aby ułatwić stosunki i rozprawy pomiędzy partnerami, zmniejszyć ryzyko powrotu dawnych niechętnych Rromom praktyk i w rozsądnej mierze zharmonizować praktyki polityczne w stosunku do Rromów na terenie państw Unii Europejskiej.



International Romani Union  
The office of the IRU President  
Stanisław Stankiewicz



IRU prezydencji *stahiro.irul@neotrada.pl*  
& « La voix des Roms » *lavoixdesrroms@gmail.com*



STATUT RAMOWY  
NARODU RROMSKIEGO W UNII EUROPEJSKIEJ

WSTĘP

PIERWSZA CZĘŚĆ : ZASADY OGÓLNE

1. ROZDZIAŁ – DEFINICJE

- § 1. Tożsamości narodowe w Europie.
- § 2. Obywatele i rezydenci.
- § 3. Tożsamości narodowe i główne narody w państwie
- § 4. Harmonia pomiędzy składnikami narodowymi

2. ROZDZIAŁ – TOŻSAMOŚĆ RROMSKA

- § 1. Tożsamości narodowe bez własnego zwartego terytorium.
- § 2. Przyłączenie do Unii Europejskiej nowych tożsamości bez zwartego terytorium.
- § 3. Pojęcie „Cygan” („Gypsy” i „Tsigane/Zigeuner”).
- § 4. Nacja rromska według własnej definicji.
- § 5. Nacja rromska według niewłaściwych definicji.
- § 6. Nacja rromska w Unii Europejskiej.
- § 7. Rromowie, Sintowie, Kale
- § 8. Solidarność ponadgrupowa.

3. ROZDZIAŁ – POJĘCIE ZŁOŻONEJ TOŻSAMOŚCI

- § 1. Złożona i fleksybilna tożsamość indywidualna
- § 2. Złożona i fleksybilna tożsamość narodowa
- § 3. Bogactwo językowe
- § 4. Synergia i konflikty między systemami kulturowymi

DRUGA CZĘŚĆ : SPECYFICZNE REZOLUCJE DZIAŁANIA

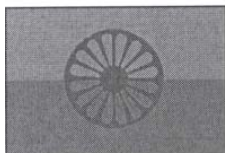
4. ROZDZIAŁ – OBYWATELSTWO

5. ROZDZIAŁ – OŚWIATA I NAUKA

- § 1. Nauka w celu wzajemnego poznania i poszanowania
- § 2. Specyficzna edukacja młodzieży rromskiej
- § 3. Warunki życia umożliwiające uczenie się
- § 4. Przygotowanie kadry dydaktycznej
- § 5. Badania naukowe
- § 6. Wsparcie finansowe

5. ROZDZIAŁ – WĘDROWNY TRYB ŻYCIA

- § 1. Prawo do wędrownego trybu życia
- § 2. Prawo do postojów



- § 3. Prawo do uznania ruchomego wyposażenia do wędrowania jako domicylu
- § 4. Prawo do postoju na własnym terenie
- § 5. Prawo do zrezygnowania z wędrownego trybu życia
- § 6. Odpowiedzialność władz za poszanowanie tych praw

#### 7. ROZDZIAŁ – O UCHODźCACH, AZYLANTACH I MIGRANTACH

- § 1. Migracja i azyl
- § 2. Przyczyny i polityczny charakter wygnania
- § 3. Podejmowanie problemu od podstaw
- § 4. Udoskonalenie obiektywności w rozumieniu problematyki azylu
- § 5. Przyznanie wartości zawodowych zdolności uchodźców, azylantów i migrantów
- § 6. Swoboda wyboru
- § 7. Sytuacje wyjątkowe
- § 8. Kwalifikowanie stopnia bezpieczeństwa krajów w stosunku do Rromów
- § 9. Deterytorializacja przestępstw rasistowskich
- § 10. Pomoc rromskim kobietom, dzieciom i niepełnosprawnym osobom
- § 11. Integracja uchodźców i migrantów
- § 12. Ożywienie opuszczonych wsi na terenie Unii Europejskiej

#### 8. ROZDZIAŁ – POLITYKA OGÓLNA UNII EUROPEJSKIEJ

- § 1. Uwagi nt. ogólnej sytuacji Rromów
- § 2. Warunki przyjęcia nowych państw do Unii Europejskiej
- § 3. Współpraca
- § 4. Oświata, kontakty i komunikacja

#### 9. ROZDZIAŁ – ŹYCIE INTELEKTUALNE

- § 1. Wiedza i informacja
- § 2. Język rromski
- § 3. Rasizm i badania nad nim
- § 4. Finansowanie
- § 5. Równość traktowania

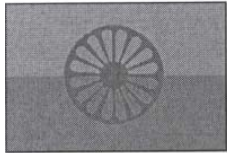
#### 10. ROZDZIAŁ – PRACA, MIESZKANIE, HYGIENA, ZDROWIE

- § 1. Praca i ekologia
- § 2. Mieszkanie, higiena i zdrowie
- § 3. Finansowanie

#### 11. ROZDZIAŁ – PRZESTAWICIELSTWO, UCZESTNICTWO I AUTORYTET

- § 1. Obecna sytuacja przedstawicielstwa Rromów w Unii Europejskiej
- § 2. Międzynarodowa Unia Rromska
- § 3. Ewolucja przedstawicielstwa
- § 4. Zalety przedstawicieli; mapa wyborcza
- § 5. Wyższość działania i uczestnictwa nad przedstawicielstwem
- § 6. Prawo zwyczajowe (*Rromani kris*)
- § 7. Równouprawnienie kobiet i mężczyzn

#### 12. ROZDZIAŁ – SYMBOLI, KOLORY ITD...

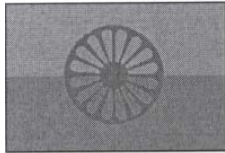


International Romani Union  
The office of the IRU President  
Stanisław Stankiewicz



- § 1. Flaga rromska (*baráx*)
- § 2. Symboliczne kolory
- § 3. Hymn narodowy Rromów

KONKLUZJA



## STATUT RAMOWY NARODU RROMSKIEGO W UNII EUROPEJSKIEJ

projekt

### WSTĘP

Naród rromski od ponad sześciu stuleci jest konstytutywnym składnikiem Europy, do której przez cały ten okres wnosił wartościowy, ale często lekceważony, ludzki, materialny, artystyczny, gospodarczy, wojskowy i moralny wkład. Teraz, na początku XXI wieku, opierając się o dziedzictwo poprzednich wieków (rozwój historyczny i kulturowy, prześladowania, odkrycia naukowe itd.) i o zasady Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – praw wyraźnie uznanych za powszechne, naród rromski pragnie lepiej zdefiniować swoją pozycję w Unii Europejskiej, aby wpisać się w dynamikę postępową i stanowczo ukierunkowaną ku integracji społecznej, równouprawnieniu, odmowie wykluczenia i wzajemnemu poszanowaniu w stosunku do wszystkich tożsamości i struktur istniejących w Europie. Jest wobec tego porządane, by niniejszy statut ramowy uznały Unia Europejska jako całość, wszystkie jej państwa członkowskie oraz kraje kandydujące do Unii, każde opierając się o ogólne zasady i poszczególne rezolucje przedstawione poniżej, żeby mogły określić następnie bardziej szczegółowo pozycję Rromów we własnej przestrzeni prawnej.

### PIERWSZA CZĘŚĆ : ZASADY OGÓLNE

#### 1. ROZDZIAŁ – DEFINICJE

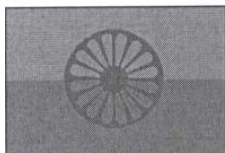
§ 1. Tożsamości narodowe w Europie.

Unia Europejska uznaje istnienie, na terytorium wszystkich państw członkowskich, różnych tożsamości narodowych splatających się ze sobą i wzbogacających wzajemnie,

a) oczywistym jest, że 27 tożsamości koresponduje z 27 państwami narodowymi, z którymi populacje są złączone nie tylko z administracyjnego, ale również emocjonalnego, kulturowego i duchowego punktu widzenia.

b) istnieją również inne tożsamości, które nie odpowiadają granicom państwowym i z którym zamieszkujące populacje związane są głównie emocjonalnie, kulturowo i duchowo.

c) wśród tych tożsamości, często zwanych „narodowościami”, a które nie korespondują z granicami państwowymi, niektórym odpowiada zwarte terytorium, gdzie członkowie danej tożsamości (lub narodowości) tworzą istotną część, czasem nawet więcej niż połowę całej populacji na określonym obszarze. O innych mówi się, że nie mają



własnego zwartego terytorium, gdy nie istnieje obszar większy od jednej gminy (albo kilku małych gmin), gdzie członkowie danej tożsamości (lub narodowości) tworzą naprawdę istotną część populacji lokalnej.

d) wśród populacji należących do tożsamości bez zwartego terytorium, niektóre z nich są diasporami tożsamości ze zwartym terytorium, usytuowanym w Europie albo poza nią.

e) wśród tych ostatnich, niektóre prowadzą częściowo wędrowny tryb życia, inne całkowicie osiadły.

## § 2. Obywatele i rezydenci.

Państwa narodowe gromadzą wewnątrz tej samej administracji i tej samej społeczności materialnie i moralnie związanej nie tylko swoich obywateli, ale również swoich rezydentów, połączonych z obywatelami socjalną i profesjonalną działalnością.

## § 3. Tożsamości narodowe i główne narody w państwie

W przypadku członków narodu głównego w danym państwie (w większości przypadków narodu z największą liczbą członków w państwie narodowym), narodowa tożsamość państwa narodowego i tożsamość narodu głównego tego państwa są jedną i tą samą tożsamością. Kiedy państwo składa się z kilku sfederowanych narodów, ich specyficzne tożsamości częściowo różnią się od tożsamości federacji jako całości, nie pokrywając się całkowicie z nią, mimo że jednocześnie dążą do materialnego i moralnego zjednoczenia.

## § 4. Harmonia pomiędzy składnikami narodowymi

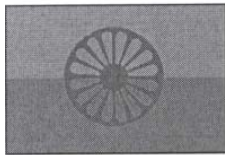
W normalnym stanie rzeczy i poprawnym kontekście politycznym nie ma konfliktu interesów pomiędzy państwem narodowym a różnymi narodowościami, wprost przeciwnie: ich interesy zbiegają się ze sobą i uzupełniają wzajemnie. Taką sytuację można uzyskać tylko poprzez odpowiedzialny i rzetelny dialog pomiędzy upoważnionymi przedstawicielami struktur państwa narodowego i przedstawicielami różnych tożsamości. Sprawdza się to zarówno w przypadku narodowości ze zwartym terytorium, jak też bez zwartego terytorium, niezależnie od tego czy prowadzą tryb życia całkiem czy częściowo osiadły. Sprawiedliwość i stopień rozwoju demokratycznej polityki narodowej danego państwa odzwierciedlane są poprzez harmonię istniejącą pomiędzy komponentami narodowymi i poprzez brak konfliktów, jawnych lub ukrytych między nimi.

## 2. ROZDZIAŁ – TOŻSAMOŚĆ RROMSKA

### § 1. Tożsamości narodowe bez własnego zwartego terytorium.

Unia Europejska uznaje istnienie różnych tożsamości bez własnego zwartego terytorium i żyjących na terytoriach jej państw członkowskich. Najliczniejszą przedstawiają Rromowie, Sintowie i Kale, których korzenie sięgają Indii. Niemniej istnieją również w Europie inne tożsamości narodowe bez własnego zwartego terytorium:

a) niektóre z nich, których początki bytności w Europie nie mogą być dokładnie określone ze względu na ich pradawną egzystencję, są uważane za ludy pochodzenia europejskiego („Travellers” irlandzkiego, „Jeniszowie” germańskiego, „Gurbecja” pochodzenia rumuńskiego w Grecji, Bałkano-Egipcjanie w Grecji i Albanii,



„Mercheros” w Hiszpanii, „Camminanti” w południowych Włoszech).

b) inni pochodzą z młodszej lub starszej imigracji, jak zachodni Ormianie, Berberzy (Amazigh), Żydzi mówiący w jidysz i ladino. Istnieją pewne argumenty, aby dołączyć do nich Arabów i Berberów z Maghrebu, Molukańców oraz pewne grupy, których członkowie od wielu pokoleń żyją na terenie jednego państwa członkowskiego bez względu na historyczne zmiany jego granic. Wśród tych ludów, niektóre mają historyczny albo współczesny terytorialny punkt odniesienia poza Europą, inne nie.

§ 2. Przyłączenie do Unii Europejskiej nowych tożsamości bez zwartego terytorium. Rozszerzenie Europy wniosło do różnorodności narodowej Europy świeże tożsamości ze zwartym terytorium a także bez niego, mianowicie „Beaszów”, znanych też jako „Rudarzy/Ludarzy” (obecni w Rumunii, na Węgrzech, w Chorwacji i w Bułgarii – pomijając ich obecność w Ameryce Południowej), „Bałkano-Egipcjan” i „Arumunów” na południowych Bałkanach.

§ 3. Pojęcie „Cygan” („Gypsy” i „Tsigane/Zigeuner”).

W ciągu stuleci, słowa „Cygan”, „Gypsy”, „Tigan”, „Tsigane/Zigeuner” i tym podobne były używane przez zwykłych ludzi w pewnych krajach bez żadnej troski o dokładność w określaniu rozmaitych grup ludzkich o różnych początkach i nie mających ze sobą nic wspólnego (mogły to być sekty religijne, niektóre grupy rromskie, wędrowne lub też osiadłe wspólnoty). Słowa te, które nie pokrywają się z żadną rzeczywistością narodową lub etniczną i które mają negatywną konotację w wielu językach, powinny być usunięte ze słownictwa politycznego, z wyjątkiem historycznych i potencjalnie rasistowskich kontekstów, gdzie używane są w celowo pejoratywnym znaczeniu.

§ 4. Nacja rromska według własnej definicji.

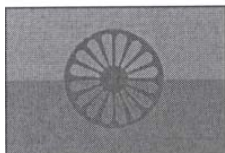
Grupa Rromów, Sintów i Kale zdefiniowała siebie jako „nację rromską bez zwartego terytorium i bez żądań uzyskania takiego” (V Kongres Międzynarodowej Unii Rromskiej, Praga, lipiec 2000). Nacja rromska wyraźnie dystansuje się od etykiet: „Cygan”, „Gypsy”, „Tigan”, „Tsigane/Zigeuner” itd... chyba, że powstanie taka grupa, która będzie się z nimi wyraźnie utożsamiała; w takim wypadku będzie to słowo używane tylko i wyłącznie w odniesieniu do tych konkretnych osób.

Nie istnieją formalne kryteria definiowania tożsamości rromskiej, podobnie zresztą jak i innych tożsamości, lecz zbiór wspólnych elementów, wśród których najważniejsze są:

a) wspólne północno-indyjskie początki: najświeższe odkrycia (wśród nich Kitab al-Yamini, manuskrypt kronikarza z XI wieku, dopiero od niedawna dostępny europejskiej publiczności), umożliwiły wskazanie z dużym stopniem dokładności miasta Kannaudza, kulturalnej i duchowej stolicy północnych Indii pod koniec pierwszego tysiąclecia naszej ery, jako pierwotnej kolebki nacji rromskiej, jak również koniec roku 1018 jako datę opuszczenia Kannaudza. Według tego tekstu ponad 50 tysięcy mieszkańców, zwłaszcza artystów i rzemieślników, zostało deportowanych przez Mahmmuda z Ghazni do Afganistanu i Chorasanu, gdzie pozostawali w niewoli przez następne dekady.

b) wspólny język rromski, używany na codzień lub istniejący już tylko w pamięci jako dziedzictwo po przodkach. Należy do grupy języków północno-indyjskich, posiada elementy języka perskiego, przyswojone podczas pobytu w Chorosan i w Azji Mniejszej, języka greckiego (na skutek pobytu w Bizancjum) i niektóre elementy wchłonięte z różnych języków europejskich.





Pomimo tych zapożyczeń, które są powierzchowne i wobec tego bardzo widoczne, dając mylne wrażenie gwarowego rozproszenia, język rromski pozostaje jednym i tym samym językiem, z godną uwagą jednolitością, chociaż niektóre grupy utraciły jego częściową lub całkowitą znajomość.

c) elementy bałkańskie i bizantyjskie, kulturalne i lingwistyczne, które czynią z Bałkanów drugą kolebkę rromskiej etnogenezy, skąd Rromowie rozprzestrzeleni się po całej Europie i świecie.

d) wspólne filozoficzne i ludzkie wartości, wyrażone w różnych dokumentach (wśród nich deklaracja z Caen, ogłoszona w 1994 roku), pozostają punktem odnoszenia dla Rromów przywiązanych do konstruktywnej i naprawdę godnej podziwu części rromskiej tradycji.

e) pokrewieństwo lub powinowactwo różnego stopnia z siecią rromskich rodzin w Europie.

f) świadomość i duma z przynależności do nacji rromskiej, niezależnie od słów lokalnie używanych, aby się na nią powołać; podczas gdy ludzie nie należący do tej samej wspólnoty określani są innymi nazwami, wśród których najbardziej rozpowszechniona jest „gaŦo” [gadzo] w rodzaju męskim i „gaŦi” [gadzi] w rodzaju żeńskim.

#### § 5. Nacja rromska według niewłaściwych definicji.

Jednakże, nacja rromska nie utożsamia się z różnymi określeniami narzuconymi jej przez lata historii: koczująca lub wędrowna grupa, ludzie scharakteryzowani przez pewien kolor skóry, wygląd, pewne zajęcia, wyznania... lub też jako szpiedzy Turków, magicy, kryminaliści, nieodpowiedzialni, ignoranci i inne wyrażenia, które albo są otwarcie rasistowskie, albo zawierają paternalistyczne pseudowartości.

#### § 6. Nacja rromska w Unii Europejskiej.

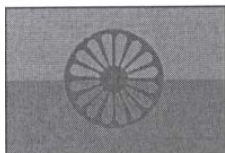
a) Unia Europejska uznaje istnienie na obszarze państw członkowskich nacji rromskiej bez zwartego terytorium. Europejska definicja nacji rromskiej powinna być tą, z którą Rromowie sami się utożsamiają, i jest zawarta w niniejszym statucie ramowym.

Stosownie do tego Unia Europejska uznaje nację rromską zamieszkałą na jej terytorium za jedną z konstytutywnych nacji Europy, w pełni z wszystkimi innymi równoprawną, niezależnie od tego czy posiadają własne państwa lub terytoria.

b) Unia Europejska uznaje, że na przestrzeni wieków nacja rromska była ofiarą licznych prześladowań i oskarżeń, zarówno czynnych, jak i biernych, a ponadto że jest obecnie obiektem jawnych bądź ukrytych manifestacji cyganofobii. W związku z tym, wszelkie polityki państwowe jak i działania organizacji pozarządowych skierowane do Rromów muszą brać pod uwagę obecne konsekwencje nieustanej dyskryminacji, która spowodowała cierpienia wielu Rromów i doprowadziła niektóre podgrupy rromskie do życia w tragicznym stanie biedy i wykluczenia.

c) Unia Europejska uznaje, że podczas II Wojny Światowej naród rromski stał się ofiarą zagłady, zwanej po rromsku „Samudaripen”, za którą ponosi winę wiele oficjalnych rządów ówczesnej Europy.

d) Unia Europejska uznaje, że oprócz kilku grup wyrzuconych poza nawias społeczny w konsekwencji rozmaitych okoliczności historycznych (przy czym grupy te są niestety najbardziej widoczne dla osób, w których interesie leży, aby nacja rromska jako całość była utożsamiona z tym grupami), Rromowie pozostają żywotną, zdrową, oryginalną i niepospolitą częścią europejskiej populacji, przez wieki przyczyniając się do rozwoju



europejskiego dziedzictwa.

#### § 7. Rromowie, Sintowie, Kale

Nacja rromska, określona według wytycznych elementów podanych w § 4, składa się z następujących elementów, pozostających ze sobą w ścisłym związku, mimo że historia europejska i ludowe przesady zazwyczaj traktują je oddzielnie:

a) Rromowie w ścisłym znaczeniu słowa – rozproszeni po całym kontynencie, mieszkający od wieków głównie w centralnej i wschodniej Europie oraz na Bałkanach. We wszystkich tych miejscach praktycznie wszyscy posiadają obywatelstwo, a ich liczba sięga około 10 milionów.

b) Sintowie – lokalnie nazywani Manuśami, pojawili się na terenach niemieckojęzycznych, odseparowani w średniowieczu od wspólnoty rromskiej i obecni ostatnio w licznych krajach europejskich; ich jest około kilkaset tysięcy. Prawdopodobnie słowo „Sinto” miało pierwotnie o wiele szersze znaczenie, ale ewoluując przez lata, odnosi się teraz tylko do tej grupy.

c) Kale – znani również pod hiszpańską nazwą „Gitanos”, którzy bardzo wcześnie odseparowali się od reszty Rromów. Przez wieki żyli potem na Półwyspie Iberyjskim, gdzie wyjątkowo okrutne prześladowania spowodowały utratę znajomości języka rromskiego. Obecnie grupa ta liczy około 1 miliona członków.

Liczby te nie obejmują Rromów, Sintów i Kalów żyjących na innych kontynentach (np. w Ameryce Północnej i Południowej).

#### § 8. Solidarność ponadgrupowa.

a) Fakt, że nacja rromska określa sama siebie według wytycznych zawartych w § 4, a nie tych z § 5 nie znaczy, że odcina się ona od wszelkiej solidarności z osobami, do których odnosi się § 5. Wprost przeciwnie, silnie angażuje się w pracę nad polepszeniem warunków życia całego społeczeństwa europejskiego, z głębokim przekonaniem, że polepszenie warunków życia narodu rromskiego jest niemożliwe bez ogólnego polepszenia stanu życia całego społeczeństwa i że analogicznie polepszenie stanu życia w Europie jest nie do pomyślenia bez polepszenia stanu życia wszystkich jej segmentów, w tych również Rromów i innych nacji bez zwartego terytorium.

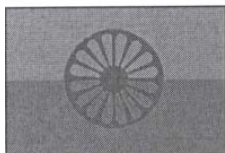
b) W związku z tym, nacja rromska podkreśla swoje poczucie solidarności z zasadami i działaniami mającymi na celu polepszenie życia wszystkich nacji i wspólnot Unii Europejskiej, niezależnie od tego czy ich miejsce zamieszkania pokrywa się z granicami państw, czy też nie. Przy czym szczególnie dla niej istotna jest solidarność z grupami najbardziej bezbronnyymi, a mianowicie z ludami bez zwartego terytorium i z osobami w wyjątkowo trudnym położeniu.

### 3. ROZDZIAŁ – POJĘCIE ZŁOŻONEJ TOŻSAMOŚCI

#### § 1. Złożona i fleksybilna tożsamość indywidualna

a) Unia Europejska podkreśla fakt, że narodowa i etniczna tożsamości nie są jedynymi tożsamościami obywatela i że są tylko częścią bardzo złożonego mechanizmu indywidualnych i zbiorowych tożsamości, które kształtują osobowość człowieka i nieustannie od nowa modelują jego miejsce w społeczeństwie.

b) Oprócz tego, żadna tożsamość (narodowa, zawodowa, polityczna, religijna, kulturowa, rodzinna, seksualna, regionalna. . .), nie istnieje jako definitywna i



niezmienna kategoria.

Wprost przeciwnie, kształtuje się ona w ciągu całego życia obywatela, czasem w sposób konfliktowy i nawet prowadząc do wewnętrznych sprzeczności, przy czym tylko w tych warunkach może ona stanowić fleksybilną artykulację między człowiekiem a żywym społeczeństwem.

c) Tożsamość jest delikatnym i intymnym zagadnieniem, które chociaż oparte na zbiorowych referencjach (np. rodzinnych, regionalnych itd...), ostatecznie zależy od decyzji obywatela i nikt nie może mu nakazać lub zabronić przyznania się do danej tożsamości, włącznie z tożsamością narodową.

d) Chociaż jest to kwestia indywidualna, każda tożsamość, z tożsamością narodową włącznie, daje obywatelowi pewne prawa i obowiązki kolektywnego typu, wyłączając jednak wszelkie prywatne przywileje.

## § 2. Złożona i fleksybilna tożsamość narodowa

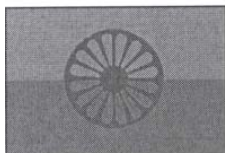
a) Sama tożsamość narodowa jest również złożona: oprócz dwóch poziomów wspomnianych powyżej (należących z jednej strony do państw członkowskich a z drugiej do nacji, która nie zawsze odpowiada granicom państwowym), każdy obywatel odnajduje tożsamość na kilku innych poziomach, rozciągających się od jego dzielnicy lub wsi aż po Europę i świat, poprzez region i rozmaite poziomy pośrednie, które niekoniecznie korespondują z jednostkami geograficznymi;

b) Artykulacja pomiędzy tymi różnymi poziomami i przewaga jednych nad drugimi jest zmienna i może ewoluować w czasie i pojmowaniu samego obywatela;

c) Nie istnieje w Europie osoba posiadająca jedną, i tylko jedną, ostatecznie zdefiniowaną tożsamość narodową, ponieważ interakcje pomiędzy różnymi poziomami i tożsamościami są nieuniknione nie tylko dlatego, że jednostki przynależą prawie systematycznie do różnych poziomów, lecz również na skutek różnych życiowych historii: dzieci z mieszanych rodzin, osoby dorastające w multikulturowym otoczeniu, lub w kulturze różnej od ich własnej, zmiana otoczenia w trakcie życia, integrowanie się z różnymi otoczeniami, małżeństwa mieszane (z osobą spoza własnej grupy), zmiana populacji w określonym miejscu itd. Ten charakter urozmaicenia tożsamości staje się coraz bardziej powszechny wraz z rozwojem europejskiego społeczeństwa i mieszaniem się rozmaitych populacji przez to spowodowanym.

d) Ważnym jest, aby uznać oraz wzmocnić złożony charakter tożsamości jednostkowej, jakkolwiek bez hierarchizowania jej różnych, złożonych komponentów, ale poprzez uznawanie, że tożsamości nie muszą się wzajemnie wykluczać, lecz mogą się sumować (przynajmniej te narodowe), co jest możliwe, gdy się żyje w atmosferze wzajemnego poszanowania i kiedy są naprawdę demokratyczne rządy, które prowadzą obiektywną politykę międzykulturową ułatwiając ich wzajemne stosunki nie tylko na poziomie jednostki, ale również między wspólnotami.

e) Nie istnieje żadna wspólnota, która by była ograniczona, zamknięta, szczelna albo całkowicie wyizolowana od innych. Wszelkie twierdzenia jakoby taka oddzielnie funkcjonująca grupa istniała z gubną fikcją, która może w określonych okolicznościach stać się kryminalną. Analogicznie, wszelkie twierdzenia o czystości wspólnoty i wszelkie dążenia do takiej czystości należy traktować jako polityczne kłamstwo. W rzeczywistości, wszystkie wspólnoty utrzymują wzajemny stosunek ciągłości i zamiany, nie tylko poprzez różnych ludzi służących jako „mosty” między nimi, ale również poprzez interakcje społeczne na wszystkich poziomach, punkty zbliżenia, ale także



konflikty, które powodują że są co raz bardziej ze sobą połączone. Tak więc wspólnoty można pojmować wyłącznie jako grupy otwarte podlegające ciągłym przemianom.

### § 3. Bogactwo językowe

Powszechnie wiadomo, że jednym z determinujących czynników żywotności jest różnorodność. Czynnikiem ten zwany jest „bioróżnorodnością” (*biodiversity*), kiedy chodzi o ekosystemy a „rozmaitością światopoglądową” (*gnossodiversity*), kiedy chodzi o bogactwo kulturowych poglądów na realie życiowe. Pochodzi ono z koegzystencji różnych systemów kulturowych, wzajemnych interakcji, i pozwala na mnożenie się mentalnych zdolności służących do odnalezienia rozwiązań problemów, którym jednostki lub społeczności muszą stawić czoła. Jednym z zasadniczych elementów różnorodności światopoglądowej jest bogactwo językowe, ogromnie istotne, gdzie idzie w parze z różnorodnością światopoglądową.

### § 4. Synergia i konflikty między systemami kulturowymi

a) Nie wszystkie systemy kulturowe posiadają taką samą trafność, jak się bierze pod uwagę całość ich konstytutywnych elementów, jeśli chodzi o harmonię ludzkiego życia, indywidualnego i społecznego, szczególnie kiedy niektóre elementy pozostają w sprzeczności z prawami człowieka i fundamentalnymi wolnościami. Co więcej pojawiają się sytuacje, kiedy różne systemy kulturowe przynoszą przeciwne bądź wręcz konfliktowe odpowiedzi na konkretne zagadnienia. Kwestia ta nie należy do decyzji politycznych, ale do o wiele dalej idącej refleksji, która sama musi przyczynić się do wzajemnego wzbogacenia tych systemów z założenia będących w stałym procesie udoskonalania.

b) Jest więc koniecznym, aby uznać zdolność byle każdego systemu kulturowego do udoskonalania się, włącznie z rromskim systemem w jego licznych odmieniach, jak zostało ogłoszone w dokumencie z Leuven (Pavee Point & Rada Europy, 1998, § 26).

## DRUGA CZĘŚĆ : SPECYFICZNE REZOLUCJE DZIAŁANIA

### 4. ROZDZIAŁ – OBYWATELSTWO

Unia Europejska stwierdziła, że w niektórych państwach członkowskich nadal odmawia się przyznania obywatelstwa, bezpośrednio lub pośrednio, w sposób jawny lub skryty, administracyjny lub pozaurzędowy, niektórym rromskim rezydentom, których rodziny żyły na obszarach tych państw od wieków (dla przykładu „Fićira” i „Baćora” w Grecji). W innych krajach od kilku lat dzieje się podobnie, na skutek nie zgłoszenia w określonym terminie urodzenia dziecka do urzędu stanu cywilnego. Unia Europejska domaga się od wszystkich państw członkowskich, żeby ta nierówność została zlikwidowana w ciągu roku od podpisania niniejszego dokumentu, poprzez nadanie obywatelstwa tym rezydentom oraz rejestracji ich w urzędzie tej gminy, w której przebywają w momencie implementacji obecnego rozporządzenia. Jeśli jedno z rodziców urodziło się na terenie danego państwa, będzie to wystarczającym kryterium do nadania dziecku obywatelstwa, a zatem do redukcji liczby osób bez obywatelstwa.

### 5. ROZDZIAŁ – OŚWIATA I NAUKA



### § 1. Nauka w celu wzajemnego poznania i poszanowania

Wiadomo, że duża ilość problemów między Rromami a innymi populacjami powstaje z powodu wzajemnej niewiedzy, lub nawet pogardy, jaką odczuwają względem siebie, niezbędnym jest prowadzenie ogólnej polityki, która się przyczyni do przyznania wartości kultury rromskiej, we wszystkich jej różnych formach, w opinii innych populacji, ale również do przyznania wartości kultur nie-rromskich w opinii wszystkich Rromów, poprzez następujące działania:

- a) unowocześnianie wszystkich artykułów poświęconym Rromom w encyklopediach, słownikach oraz innych publikacjach dydaktycznych, włącznie z stronami internetowymi oraz CD-Romami, informacją opartą na poważnych i sprawdzonych badaniach, nie zaś emocjonalnych oraz sensacyjnie motywowanych anegdotach.
- b) wprowadzenie do programów szkolnych oraz podręczników informacji dotyczących udziału Rromów w budowaniu „europejskiego dziedzictwa”. Istotnym jest, aby elementy te, za każdym razem gdy to będzie tylko możliwe, prezentować w ramach programu zgodnie z jego tematyką, a nie jako specjalnie dodatki do lekcji. Działania te powinny podlegać takim samym rygorystycznym kryteriom jak przedstawionym w punkcie „a”.
- c) nieustanne rozpowszechnienie, poprzez wszystkie środki włączone w masową edukację (głównie mass-media), informacji dążących do tych samych celów i odpowiadających takim samym kryteriom jak powyżej: niekiedy warto sięgnąć po parodię, ironię i sarkazm, powinny być niekiedy stosowane do zwalczania cyganofobii. Należy w tym miejscu podkreślić, że nie ma sensu „kreślenie” idyllicznego wizerunku populacji rromskiej. Celem jest próba pokazania bez hipokryzji i politycznej frazeologii różnych historycznych, społecznych, kulturowych oraz psychologicznych mechanizmów, które doprowadziły do obecnej sytuacji, w swoim pozytywnym i negatywnym aspekcie, jak również mentalne przygotowanie obywateli do pracy nad trwałym poprawieniem różnych relacji pomiędzy Rromami a innymi grupami.
- d) Ważnym jest, aby lepiej uczyć Rromów wartości kulturowych i osiągnięć kultur nierromskich. Pozwoli to uniknąć przynoszącego ujmę, i oczerniającego nastawienia oraz odrzucenia tych wartości (gadżofobia), prowadząc w ten sposób do lepszego wzajemnego poszanowania pomiędzy społecznościami, jakie powinno być zakorzenione w rdzeniu europejskiej świadomości każdej osoby.

### § 2. Specyficzna edukacja młodzieży rromskiej

Należy stanowczo odrzucać twierdzenie, jakoby ignorancja mogła być kulturowym dziedzictwem, niezależnie od bezpośredniej lub maskowanej formy, w której zgłoszona jest taka opinia, Unia Europejska powierza sobie za zadanie zbadanie różnych sposobów edukacji, w celu przystosowania ich do różnych sytuacji, w których znajdują się obywatele, głównie młodzież rromska, pomagając im zapoznać się z rromskim dziedzictwem kulturowym starszych (mając na uwadze, że w obecnej sytuacji niezbędne jest czynne wsparcie instytucjonalne ułatwiające dalsze przekazywanie wiedzy i kulturowego dziedzictwa młodym). Postara się również zapewnić Rromom pełny dostęp do wiedzy szkolnej i akademickiej w jak najprzyjemniejszym i najefektywniejszym otoczeniu. W tej perspektywie konieczny jest poważny przegląd treści programów szkolnych, ich przystępności, roli języka rromskiego w szkole (szczególnie dla licznych grup, które używają rromani na co dzień), materialnych warunków egzystencji i warunków uczenia się dzieci. Tworzenie specjalnych „tanich”



programów dla Rromów powinno być ostatecznie wyeliminowane.

### § 3. Warunki życia umożliwiające uczenie się

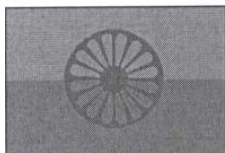
Musi być podjęty wysiłek dla rromskich dzieci, głównie pochodzących z ubogich rodzin, w celu zapewnienia im dogodnych warunków do indywidualnej nauki. Odpowiednio wspierający personel, w tym również nauczyciele i rodzice, powinien zapewnić pomoc psychologiczną i dydaktyczną. Skoro wychowanie szkolne powszechnie obowiązuje na terytorium Unii Europejskiej, dostęp do szkoły powinien być systematycznie umożliwiony we wszystkich państwach członkowskich, niezależnie od legalnego statusu rodziców uczniów. Zgodnie z tym niezbędnym jest, aby dotacje były przydzielane dzieciom, w potrzebie, tak żeby mogły spełnić ten obowiązek. Specjalnym nadzorem powinna być objęta pomoc tym grupom, które prowadzą wędrowny tryb życia, niezależnie od tego, czy są Rromami czy też nie, aby ułatwić im edukację dzieci oraz doskonalenie ich postępów szkolnych. Działalność ta będzie polegać na krytycznym egzaminowaniu podręczników szkolnych, nad rozwojem zaocznej edukacji i produkcją odpowiedniego materiału dydaktycznego, nad treningiem i rekrutacją kadry nauczycielskiej (uczący w szkołach albo zaocznie) pochodzącej lub nie z kręgów rromskich oraz innowacją, która przyczyni się do polepszenia jakości pomocy dydaktycznej, która jest oferowana dzieciom.

### § 4. Przygotowanie kadry dydaktycznej

W obecnym stanie rzeczy główną przeszkodą dla rozwoju oraz modernizacji nacji rromskiej, jest poważny brak odpowiedniej kadry dydaktycznej. Nie jest to bynajmniej skutek celowego działania Rromów, lecz rezultat trwającej latami dyskryminacji. Należy zorganizować akcję, aby zidentyfikować tych młodych, którzy zamierzają podjąć karierę nauczycielską (w szkole lub zaocznie), pomóc im z pedagogicznego, materialnego (stypendia) i moralnego (nieformalne wywiady) punktu widzenia, aby umożliwić im zdobycie adekwatnego wykształcenia wyższego. Powinno się także dostosowywać poszczególne osoby do potrzeb programu przedstawionego w niniejszym dokumencie, jako nauczycieli, autorów programów i podręczników szkolnych, lokalny personel do dydaktycznego wsparcia uczniów, inspektorów i mediatorów. Odpowiedni budżet zaspokoi ich potrzeby poprzez finansowanie europejskie, państwowe, regionalne i lokalne (ewentualnie i prywatne).

### § 5. Badania naukowe

Unia Europejska stwierdza zastraszające zaniedbania w badaniach naukowych dotyczących studiów rromskich, niezależnie od kraju i dyscypliny: historia, socjologia, etnologia, politologia, rasizmologia, krytyka literacka, językoznawstwo itd... Braki te zostały częściowo spowodowane faktem, że przez dłuższy czas Rromowie, pomniejszani przez historię do poziomu najbardziej skrzywdzonej populacji, nie zrozumieli wartości tych dyscyplin, ale przede wszystkim przez pogadę naukowców w stosunku do tematów związanych z Rromami. Jednocześnie zaniedbania są z kolei odpowiedzialne za braki wiedzy na te tematy wśród samych Rromów. W związku z tym mamy do czynienia z błędnym kołem, ponieważ sytuacja stale się pogarsza. Konieczne jest zatem tworzenie stanowisk pracy ukierunkowane ku takim badaniom dla pracowników naukowych w różnych instytucjach badawczych Europy, przeznaczanie grantów dla studentów i pracowników naukowych, głównie Rromów ale nie tylko, którzy będą się



poświęcić temu tematowi, oraz dostarczenie im możliwości rozpowszechnienia rezultatów badań, w taki sposób, aby odrobić zaległość i zwalczyć brak wiedzy w społeczeństwie. Badacze mogli by się zbierać w strukturze pod nazwą Akademii Rromskiej.

#### § 6. Wsparcie finansowe

Oczywistym jest, że powyżej zaprezentowany program będzie wymagał *ad hoc* wsparcia finansowego; fakt ten nie powinien jednak utrudniać jego realizacji, skoro Rromowie (wraz z Sintami i Kale) stanowią ponad 2% ogólnej liczby populacji Unii Europejskiej i przyczyniają się do jej ekonomii poprzez produkcję i płacenie podatków zgodnie z prawem obowiązującym w danych państwach członkowskich.

### 5. ROZDZIAŁ – WĘDROWNY TRYB ŻYCIA

#### § 1. Prawo do wędrownego trybu życia

- a) Wbrew temu, że wędrowny tryb życia nie jest zasadniczą cechą nacji rromskiej, pewna jej część, mała ale jednak istniejąca, dzieli tradycję mobilności, całkiem albo częściowo, z niektórymi innymi grupami ludzkimi. Prawo do wędrowania jest prawem nienaruszalnym, na podstawie art. 13 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Nie jest jednak wystarczającym, że prawo to zostało przyznane w legalnym dokumencie; warunki jego respektowania muszą istnieć również realnie.
- b) Informacja odnośnie europejskich i lokalnych przepisów odnoszących się do wędrowania będzie rozpowszechniana zarówno wśród wędrownej jak i pozostałej części populacji, aby umożliwić im lepsze zrozumienie takiego życia.
- c) Będzie nadzór nad tym, aby dokumenty osobiste wymagane od populacji z wędrownym trybem życia nie stanowiły dyskryminacji w stosunku do dokumentów osobistych nie-wędrownych populacji.

#### § 2. Prawo do postoju

- a) Artykuł 13 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka wiąże prawo do wolnego ruchu z prawem do postoju. To drugie jest jednak w praktyce nadal limitowane w krajach Unii Europejskiej. Koniecznym jest zatem, aby tworzyć miejsca postojowe godne tej nazwy i godne imienia Unii Europejskiej, wszędzie tam, gdzie praktyka wykazała potrzebę ich tworzenia, poprzez konsultacje prowadzone między grupami wędrownymi, grupami społeczeństwa większościowego oraz kompetentną w tym zakresie komisją prawną. Podczas takich konsultacji będzie systematycznie zapewniony udział różnych grup, aby uniknąć decyzji niezgodnych z prawdziwą demokracją.
- b) Informacja odnośnie europejskich i lokalnych przepisów odnoszących do postoju będzie rozpowszechniana zarówno wśród wędrownej jak i pozostałej części populacji, aby umożliwić im lepsze zrozumienie takiego życia.
- c) Utworzenie miejsc postojowych nie spowoduje, że grupy wędrowne będą trzymane poza życiem lokalnym, miejskim usługami i kontaktami z ludźmi. Wprost przeciwnie, takie miejsca zawsze będą budowane w duchu braterskiej integracji pomiędzy różnymi grupami populacji.

#### § 3. Prawo do uznania ruchomego wyposażenia do wędrowania jako domicylu

Jak wynika z art. 13 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka wozy, namioty oraz każde



inne wyposażenie służące do wędrowania musi zostać uznane jako domicyl, na tyle, o ile jest to rzeczywiście miejsce prawnego zamieszkania, używane powyżej trzech miesięcy w roku, indywidualnie lub rodzinnie. W takim wypadku wyposażenie uznane za domicyl będzie móc korzystać z wszystkich praw przyznanych stałym budynkom: nienaruszalność bez wyroku sądowego, dodatek mieszkaniowy, możliwość wzięcia kredytu itd.

#### § 4. Prawo do postoju na własnym terenie

O ile wyposażenie do wędrowania uznane jest za domicyl w związku z art. 13 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, jego obecność na terenie prywatnym lub wynajętym przez jego właściciela musi być dozwolona, według tych samych kryteriów co stałe budynki: plan użytkowania gruntów, zezwolenie na postój (odpowiadające pozwoleniu budowania), zaświadczenie o tym, że działka jest uzbrojona itd., wszystko zgodnie z prawem danego państwa.

#### § 5. Prawo do zrezygnowania z wędrownego trybu życia

a) Także zgodnie z art. 13, każda osoba lub rodzina prowadząca wędrowny tryb życia i chcąc osiedlić się, zakupić lub wynająć grunt, dom albo mieszkanie, ma do tego prawo. Żadne kroki, bezpośrednie lub pośrednie, administracyjne lub pozaurzędowe, nie mogą żadnej osoby lub rodziny pozbawić tego prawa, niezależnie od nacisków wywieranych na władzę, która ma być gwarantem tego prawa.

b) Te same kroki powinny być również podejmowane w przypadku dziedziczenia majątku.

c) Każdy członek nacji bez zwartego terytorium będzie także mógł korzystać z tego samego prawa, kiedy zechce osiedlić się w konkretnym miejscu, o ile będzie miał finansową i sądowniczą możliwość, w pełnej równości z osobami innych nacji.

#### § 6. Odpowiedzialność władz za poszanowanie tych praw

Władze, które poprzez lekceważenie lub pogardę w stosunku do części populacji nie spełnią swoich obowiązków związanych z prawem do wędrownego trybu życia, do postoju lub do osiedlenia się osób i rodzin prowadzących wędrowny tryb życia, będą zobowiązane do sprawozdania ze swoich działań przed odpowiednią instytucją lub strukturą, która zostanie określona później.

## 7. ROZDZIAŁ – O UCHODźCACH, AZYLANTACH I MIGRANTACH

### § 1. Migracja i azyl

Unia Europejska obserwuje, że kwestia Rromów uchodźców, azylantów i migrantów jest nadal bardzo istotna pomimo pewnego ustabilizowania się sytuacji nacji rromskiej i także do pewnego stopnia państw członkowskich. Zauważa ponadto, że osoby i rodziny przemieszczone jako uchodźcy i/albo azylanci czy też migranci nie robią tego w celu wędrowania należącego do rzekomo tradycyjnego trybu życia, lecz są zmuszone do wygnania, przeważnie ale nie zawsze z centralnej i wschodniej Europy oraz Bałkanów, do krajów zachodnich, gdzie demokracja i indywidualne bezpieczeństwo, jak i podstawowe prawa, głównie dostęp do szkoły, są zapewnione w sposób bardziej stały i solidny aniżeli w krajach skąd pochodzą, zwłaszcza dla Rromów.





## § 2. Przyczyny i polityczny charakter wygnania

a) W większości przypadków osoby te opuściły swoje kraje, ojczyzny ich przodków od pokoleń, rzeczywiście niechętnie, pozostawiając wszystkie swoje dobra, w wyniku wojny, rozmaitych form przemocy, prześladowań fizycznych, administracyjnych i ekonomicznych, podczas gdy stosunek lokalnych władz, niekiedy i tzw. rromskich przedstawicieli, można nazwać „uprzejmą biernością”. Zatem bezpośrednie prześladowania tego typu przeciwko Rromom naprawdę uzasadniają uznanie ich wygnania jako polityczne i etniczne ze strony państwowej. Z obu tych powodów podwójnie podlegają Konwencji Genewskiej.

b) Osoby te mają w swoich państwach możliwości o wiele bardziej ograniczone niż obywatele większości etnicznej: nieraz żyją w głodzie, mieszkają na ulicy, żebrzą lub zarabiają na przeżycie w sposoby niegodne nowoczesnej demokracji, bez normalnego dostępu do edukacji i stabilizacji. Analizy pokazują, że przyczyniła się do tego kompleksowa sieć złożona z etnicznie motywowanych sił, władz ukazujących przychylny stosunek wobec sił rasistowskich, nieprawdziwych przedstawicieli Rromów oraz oficjalnych rzeczników, pomniejszających lub absolutnie zaprzeczających istnienie dyskryminacji, której ofiarami stali się Rromowie, na taki sposób że wszystko to zostało zintegrowane wewnątrz politycznego systemu państwa. Aspekt polityczny jest zatem oczywisty. W związku z tym Rromowie azylanci i uchodźcy, którzy stali się ofiarami tej bezpośredniej dyskryminacji etnicznej, naprawdę podlegają Konwencji Genewskiej, nie tylko jako ofiary dyskryminacji etnicznej, lecz też jako ofiary dyskryminacji państwowej, nawet jeśli w tym mechanizmie państwo nic innego nie robi niż pozostaje bierne, albo otwarcie zaprzecza istnienie wyżej wspomnianych prześladowań.

## § 3. Podejmowanie problemu od podstaw

Ponieważ dla uchodźców, azylantów i migrantów wygnanie przedstawia ostateczną szansę na godne życie (bez względu na to, że często przeżywają to jako tragedię życiową), Unia Europejska podkreśla konieczność zapobiegania tym ruchom, czyli gruntowych zmian jeszcze w krajach pochodzenia azylantów i uchodźców. Kroki te mają być podjęte w ramach wspólnej polityki europejskiej, której poświęcony jest kolejny rozdział.

## § 4. Udoskonalenie obiektywności w rozumieniu problematyki **azylu**

a) W sprawie przeglądania dokumentacji rromskich azylantów (albo azylantów należących do innych grup bez zwartego terytorium) w celu podejmowania decyzji na temat ich przyjęcia albo nie, konieczne jest udoskonalenie obiektywności i rozsądnego podejścia władz odpowiedzialnych za decyzję o status uchodźców. Azylanci ci bowiem znajdują się w o wiele gorzym położeniu niż osoby należące do większościowej populacji państwa skąd pochodzą lub do mniejszości posiadających poza granicami własnego państwa państwo „rodakowe”, które może interweniować poprzez negocjacje i/lub naciski, tak aby pomóc swoim rodakom podczas obustronnych negocjacji z państwami rezydowania. Bezbronność osób należących do mniejszości bez zwartego terytorium i bez państwa rodakowego musi zostać wzięta pod uwagę, tak żeby ułatwić przyznawanie im statusu uchodźców.

b) Koniecznym jest, w związku z uznawaniem państw za „demokratyczne i bezpieczne”, udoskonalenie kryteriów tego kwalifikowania, ponieważ kraje mogą być takimi dla grupy większościowej pod względem demokracji formalnej (wybory



powszechne, prawodawstwo zgodne z pewnymi kryteriami itd.), ale nie dla swoich mniejszości (przykładem takiej sytuacji były nazistowskie Niemcy). Zatem w kontekście problemu uchodźców należących do grupy mniejszościowej, państwa muszą zasłużyć na uznanie za „demokratyczne i bezpieczne” dla wszystkich obywateli, łącznie z ich mniejszościami z zwartym terytorium lub też bez niego.

§ 5. Przyznanie wartości zawodowych zdolności uchodźców, azylantów i migrantów  
Większość rromskich uchodźców wewnątrz Unii Europejskiej przyswoiła w swoich krajach pochodzenia niemałe zdolności zawodowe, językowe i kulturowe. Powinno się to uznać, udoskonalać i używać tych zdolności dla dobra państwa, w którym przebywają uchodźcy i dla żyjących tam rromskich społeczności. W kontekście rozszerzenia Unii Europejskiej powinno się uznać wartość ekonomiczną migrantów rromskich, którzy często do krajów docelowych wnoszą wartościową siłę roboczą i umiejętności.

#### § 6. Swoboda wyboru

Podejmować trzeba równoległe akcje w państwie pochodzenia i państwie aktualnego pobytu, aby umożliwić na przyszłość uchodźcom rromskim wolny wybór: wrócić do ojczystego państwa lub zostać w państwie azylu? Takie warunki swobodnego decydowania mogą zaistnieć tylko w wyniku ścisłej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej a między nimi i państwami pochodzenia uchodźców z jednej strony oraz wewnątrz każdego państwa, pomiędzy różnymi ministerstwami zajmującymi się kwestią rromską (edukacji, zdrowia, pracy, kultury, spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych). W każdym razie powrót może nastąpić wyłącznie w atmosferze swobody wyboru i zaufania, jako skutek wyraźnej prośby danej osoby.

#### § 7. Sytuacje wyjątkowe

a) Powrót Rromów-uchodźców z Kosowa do ich kraju jest wciąż niemożliwy z powodu panującej tam niespokojnej atmosfery, braku bezpieczeństwa i „cyganofobii” dominujących tam **na skutek braku wysiłków, aby ją zwalczyć**, a wszystko to pomimo obecności międzynarodowych sił zbrojnych, odpowiedzialnych za utrzymanie pokoju w tym rejonie.

b) Trwanie arbitralnych i brutalnych rasistowskich praktyk w Serbii, pomimo pozornych zmian we władzach, kilku okazjonalnych deklaracji oraz kilku formalnych dekretów, nadal uszeregowuje to państwo wśród najbardziej niebezpiecznych dla mniejszości narodowych, głównie Rromów, w Europie.

Zatrzymywanie Rromów uchodźców z tego kraju wewnątrz granic Unii Europejskiej, aż do chwili, kiedy sytuacja w ich państwie nie ulegnie zasadniczej poprawie, jest oczywistym i jedynym rozwiązaniem.

#### § 8. Kwalifikowanie stopnia bezpieczeństwa krajów w stosunku do Rromów

Oszacowanie normalizacji sytuacji Rromów w różnych krajach ojczystych rromskich uchodźców, azylantów i migrantów musi być ustalone przy pomocy wiarygodnych wytycznych oraz szczegółowych raportów przygotowanych przez rromskie i nierromskie struktury włączone w monitorowanie praw człowieka w danym państwie, ale również poprzez nadzór policyjny w różnych okręgach, na podstawie przestępczych



statystyk (według kryteriów, które powinny być opracowane i co pewnie czas uaktualizowane, ze szczególnym uwzględnieniem ewentualnych rasistowskich motywacji, aby móc rzetelniej odpowiadać pojawiające się potrzebom sądownictwa). Tą pracą będą się zajmować delegaci wyspecjalizowanych międzynarodowych i ponadnarodowych struktur na podstawie badań terenowych oraz niezależni eksperci znający dokładnie kulturę i mentalność danych populacji. W przypadku Kosowa powinny do tego uczesniczyć także zagraniczne wojskowe i rządowe autorytety na tymczasowej misji, przy czym wszystkie te informacje muszą być centralizowane, porównywane, syntetyzowane i regularnie aktualizowane tak, żeby były naprawdę wiarogodne. Niewystarczające byłoby ograniczenie się do deklaracji oficjalnych lub odczuć zagranicznych dyplomatów na placówkach. Informacje zebrane bezpośrednio od stowarzyszeń rromskich nie są wiarygodne, dopóki nie są jeżeli są integrowane z innymi, ponieważ stowarzyszenia te biorą nieraz udział w rozmaitych manipulacjach politycznych. Ważne jest, aby młodzi Rromowie byli poważnie szkoleni w praktyce niezależnych ekspertyz, a plan budżetowy ma być zapewniony, aby im umożliwić otrzymanie grantów na studia w dziedzinach, które ich przygotowują do jak najlepszej realizacji tego przedsięwzięcia.

§ 9. Deterytorializacja przestępstw rasistowskich (zob. dokument z Louvain, 1998 – sekcja 3, Art. 15)

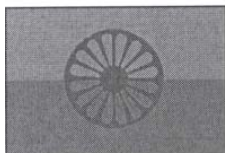
a) Władze policyjne Unii Europejskiej nadadzą modalność stosowania deterytorjalizacji przestępstw rasistowskich w podobny sposób jak terroryzmowi lub handlowi narkotykami. Takie zamiary dadzą policji państw ojczyństw rromskich większe możliwości: interweniowania w zwalczaniu przestępstw rasistowskich i ograniczą ewentualną „uprzejmą bierność” w stosunku do autorów przestępstw rasistowskich. Pozwolą też zapewnić statut uchodźcy tym azylantom, którzy będą identyfikowani jako prawowici dzięki międzynarodowym dochodzeniom, i lepiej wyłapywać nieuzasadnione podania o azyl.

b) Pod nazwą „przestępstwa rasistowskie” należy rozumieć wszelkie dyskryminacje, które prowadzą obywateli należących do mniejszości do totalnego wykluczenia z socjoekonomicznego systemu ich państwa rezydowania (otwarta lub pokątna odmowa przyznawania kredytów, rekrutacji, opieki społecznej i korzyści mieszkaniowych, wyłączenie z normalnego szkolnictwa, miejsc socjalizacji), które zmuszają ich do życia w biedzie, głodzie, upadku i przestępczości.

§ 10. Pomoc rromskim kobietom, dzieciom i niepełnosprawnym osobom

Pewna ilość rromskich kobiet, dzieci oraz niepełnosprawnych osób pojawiła się w Europie przez przebiegłość oraz siłę, jako rezultat transakcji typu niewolnictwa i były przez wiele lat te ofiary wykorzystywane i używane do zebrania lub różnorodnych form drobnej kryminalnej aktywności bez posiadania możliwości uwolnienia się ze swojego „niewolnictwa”. Zatem muszą zostać wprowadzone jak najprędzej różne udogodnienia w celu pomocy tym ludziom, uwolnienia z niewolnictwa, umożliwienia dostosowania się im do społeczeństwa w odpowiednich warunkach w jakich pragną żyć, głównie poprzez szkolenia i edukację, i powinien być wykonany specjalny wysiłek aby uprzędzić ponowne powstanie takich sieci.

§ 11. Integracja uchodźców i migrantów



- a) Ważne jest, aby Rromowie i ich rodziny, jeśli otrzymały status uchodźcy albo prawo pobytu na terenie państw członkowskich Unii Europejskiej, biorąc pod uwagę specyficzne problemy każdego z ich krajów ojczystych, mogli korzystać bezzwłocznie z wszelkiej pomocy związanej z tym statusem, głównie z prawa do przyzwoitych warunków mieszkalnych, w taki sposób aby mogły zniknąć miejsca parkingowe pełne niesprawnych przyczep, które nigdy nie odpowiadały trybowi życia ich użytkowników, lecz były narzucone im mimo własnej woli (populacje te żyły tradycyjnie w stałych budynkach w krajach ojczystych).
- b) Konieczne jest, aby uchodźców, azylantów i migrantów przyjmowania w przyzwoitych warunkach, jeśli tylko pojawiają się w kraju docelowym, ponieważ zostało udowodnione, że przyjęcie uchodźców w nieprzyzwoitych warunkach, natomiast deterytorializacja rasistowskich przestępstw, jaka określona jest powyżej, pozwałałaby o wiele skuteczniej uregulować migracje w sposób przekonywający.
- c) Kursy języka urzędowego albo państwowego państwa docelowego (oraz w razie możliwości języków regionalnych regionu osiedlenia) będą oferowane tym uchodźcom, azylantom i migrantom razem ze wsparciem psychologicznym i poradą, która umożliwi zdefiniowanie ich umiejętności i osiągnięć, tak żeby mogli się przyłożyć jak najlepiej do życia społecznego, nie tylko we własnym interesie, lecz też w interesie całej społeczności. Będą podjęte wszystkie możliwe wysiłki by umożliwić im rozważenie dobrowolnego powrotu do ojczystego kraju bez obaw ani jakiegokolwiek nacisku.

#### § 12. Ożywienie opuszczonych wsi na terenie Unii Europejskiej

W miejscach z panującą sytuacją przeraźliwego wyludnienia stosownym byłoby rozpoczęcie dialogu z lokalnymi i regionalnymi władzami, w związku z propozycją integracji uchodźców, azylantów i migrantów, indywidualnie lub całych rodzin, we wsiach i wioskach, które przypominają o wiele bardziej niż miasta lub przedmieścia, gdzie są zwykle umieszczani, miejscowości, w jakich byli od wieków integrowani. Pozwoli to zmniejszyć miejski stres, do którego te osoby nie są przyzwyczajone, ułatwi ich integrację oraz umożliwi zdynamizowanie różnych planów wiejskiego ożywienia, które są obecnie stosowane w Unii Europejskiej, włącznie z rozwojem rolnictwa ekologicznego. W dodatku rodzinom rromskim będzie zaproponowana praca pomocnicza ze starszymi i samotnymi osobami, w celu rozwinięcia z nimi działalności kulturalnej i ogólnie rzecz biorąc udzielenia im na co dzień wsparcia psychologicznego.

### 8. ROZDZIAŁ – POLITYKA OGÓLNA UNII EUROPEJSKIEJ

#### § 1. Uwagi nt. ogólnej sytuacji Rromów

Możliwym będzie rozważenie zadowalających i długotrwałych rozwiązań problemów, z którymi się Rromowie spotykają w państwach poza obszarem Unii Europejskiej ale też i na jej terenie, tylko o ile ich sytuacja w tych państwach będzie szczegółowo znana i przeanalizowana, oraz jeśli zostaną zidentyfikowane mechanizmy dyskryminacji *de facto*. Uczyniłoby to możliwym uniknięcie politycznej frazeologii o nie-ingerencji i umożliwiło Unii rozwinięcie prawdziwego dialogu z takimi rządami, które w dalszym ciągu prześladują poprzez rzekomo samo zarządzanie marionetkowych organizacji, najbardziej bezzbronne populacje, zwłaszcza Rromów. Aby do tego dążyć, istotnym jest, żeby Unia Europejska planowała budżet przeznaczony na finansowanie studenckich grantów młodym Rromom, którzy by mogli stać się ekspertami w



oszacowaniu stopnia demokracji panującej w tych krajach, zwłaszcza w stosunku do ich rromskiej ludności. Pozwoli to na sprecyzowanie mechanizmów (historycznych, lokalnych, ekonomicznych, politycznych, psychologicznych), podtrzymujących „cyganofobię” i na bardziej skuteczne sprzeciwienie się jej.

#### § 2. Warunki przyjęcia nowych państw do Unii Europejskiej

Sprawiedliwe traktowanie mniejszości, w szczególności Rromów, poprzez państwa kandydujące, jest jednym z warunków wejścia do Unii Europejskiej. Zatem cała potrzebna uwaga musi być skupiona na takim właśnie podejściu, zarówno ze strony takiego państwa, jak i Unii Europejskiej, w kontekście wzajemnej otwartości i współpracy, jak wskazany w § 1 niniejszego rozdziału, tak żeby zapewnić większą sprawiedliwość przez tę współpracę w kandydujących państwach i państwach członkowskich.

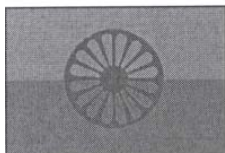
#### § 3. Współpraca

Unia Europejska zainwestuje w rozwój lokalnych społeczności i będzie dokładnie nadzorować swobodny dostęp Rromów do tych inwestycji. Za każdym razem, gdy uzasadniona ekspertyza wskaże, że jest to korzystne, możliwym będzie uzyskanie przez rromskie wspólnoty specyficznej finansowej pomocy, przydzielonej przez Unię, ale zawsze pod strogą i stałą kontrolą, aby nikt, czy jest Rromem czy też nie, nie mógł zmonopolizować tej pomocy jedynie na własną korzyść albo wręcz używać ją w sposób przeciwny do jej objektywów.

#### § 4. Oświata, kontakty i komunikacja

Oświata musi reprezentować główny rozdział podział pomocy dla rromskiej społeczności, w zróżnicowany sposób:

- a) pomoc bezpośrednia poprzez przyznawanie grantów dla studentów w nędzy (zorganizowane będą regularnie bezpośrednie kontrole lokalne o prawidłowym użyciu tych grantów),
- b) pomoc szkoleniowa, w państwach Unii Europejskiej, dla szczególnie utalentowanych studentów danego państwa oraz uczniów z innych państw europejskich (wcześnie rozpoczęta edukacja pozwala na naukę moralnych wartości, które są na razie głównie nauczane bardziej formalnie niż merytorycznie w pewnych państwach, bez ich prawdziwego integrowania z podstawową kulturą populacji).
- c) tworzenie lokalnych centrów szkoleniowych pozwalających młodym na przekazywanie innym swoje wiedzy
- d) wprowadzenie edukacji na odległość, która pozwoli na uzupełnienie edukacji otrzymanej w miejscowych szkołach i udoskonalenie jej poprzez osobiste dydaktyczne wsparcie. Współczesne technologie pozwalają na wykonanie tego niskim kosztem, ponieważ potrzebny na ten projekt budżet wymaga pokrycia finansowego tylko dla kadry nauczycielskiej
- e) nauczanie w języku rromani istotnych części konspektów; najpierw w przedszkolu pewne przedmioty i dalej poprzez adaptowane kursy, ponieważ ten warunek jest decydujący, aby dzieci jak dorosną, przekazały swój język ojczysty własnym dzieciom (we współczesnych warunkach życia, człowiek przekazuje swój język pod warunkiem, że się go nauczył nie tylko w rodzinie, ale również w szkole).
- f) rozprzestrzenienie oświatowych i rozrywkowych działalności *on-line* w języku



rromskim, aby utrzymywać wystarczająco wysoki poziom wymian w tym języku, włącznie z osobami żyjącymi w izolowanych rodzinach w taki sposób, aby mogły one wyjść poza język potoczny używany w domu.

g) rozpowszechnianie poprzez audycje radiowe, telewizję i internet w różnych językach, w tym i rromskim, prawdziwej edukacji skierowanej na efektywną (nieformalną) demokrację i prawa człowieka

h) system zawodowych i szkoleniowych praktyk trwających od roku do dwóch lat, dla młodych Rromów ze wschodniej i centralnej Europy oraz Bałkanów (według wzoru już istniejących programów, między innymi w Niemczech), podczas których młodzi mogliby uzyskać udoskonalenie profesjonalne i pewien kapitał przeznaczony do inwestowania w ich państwie po powrocie, oraz świeże spojrzenie na społeczność (poprzez seminaria szkoleniowe dla tych osób w celu lepszego rozumienia mechanizmów społecznych). W tym samym czasie młodzi ci będą pomagali Rromom, Sintom i Kale z zachodniej Europy, którzy w większym stopniu niż oni utracili swoje językowe i kulturowe dziedzictwo, aby je odzyskać.

## 9. ROZDZIAŁ – ŻYCIE INTELEKTUALNE

### § 1. Wiedza i informacja

Dokładniejsza wiedza na temat Rromów jest konieczna dla większej harmonii pomiędzy populacjami w Europie. Wysiłki w badaniach, finansowanie studiów (stypendia dla uczniów szkół i studentów na uniwersytecie), wydawanie i publikowanie materiałów wszystkich rodzajów, głównie w języku rromskim, tłumaczenia, rozpowszechnianie wiedzy, wsparcie rozwoju mass-mediów itp. mają być podjęte aby dokładniejsza wiedza o Rromach i słuszniejsza percepcja tej nacji zostały integrowane z podstawową kulturą każdego europejskiego obywatela.

### § 2. Język rromski

Istnieje wspólny język rromski, zwany „językiem współczesnym” lub „językiem wspólnym”: jego substancja sięga średniowiecznych Indii, wzbogacona elementami perskimi, bizantyjskimi, kaukaskimi oraz europejskimi. Jego odmiany odnajdywane są właściwie wszędzie w Europie, a zasady jego używania jako wspólnego języka nacji rromskiej zdefiniowane zostały na pierwszym Kongresie Rromskim w Londynie w 1971 roku (równość w wartości wszystkich odmian, potrzebna zbieżność ku wspólnemu i nowoczesnemu językowi, wspólny alfabet itd.). Jego kodyfikacja (ustalenie wspólnego alfabetu i polilektalnego funkcjonowania tego alfabetu) została zatwierdzona na czwartym Kongresie Rromskim w Warszawie w 1990 roku. Zdefiniowano ponadto, że język rromski jest narodowym językiem Rromów. Nadal podlega standaryzacji w związku z rozwojem społecznym. Unia Europejska uznaje język rromski za jeden z języków kultury współczesnej Europy, zachęca do jego używania na każdym poziomie codziennego życia (nauczanie, prasa, radio, telewizja, wydawnictwo, życie artystyczne i literackie), w pełnej równości z innymi językami europejskimi, uznaje princip polilektalny (szanowanie wszystkich jego odmian dialektalnych we wszystkich ich elementach, poza elementami, które zdecydowanie stanowią przeszkodę we wzajemnym porozumieniu i łatwe funkcjonowanie jako język współczesnej komunikacji) i zobowiązuje się do jego promocji tak aby ta równość została urzeczewistniona we wszystkich dziedzinach wspomnianych w rozdziale 8.



### § 3. Rasizm i badania nad nim

Ponieważ rasizm i cyganofobia przyjmują wzrastająco zróżnicowane kształty, łączone z korupcją, demagogią, nielegalnym handlem, przemocą i różnymi walkami o władzę, pod co raz nowszymi formami, nieodzownym jest, aby badania naukowe były zorientowane w kierunku identyfikacji tych zjawisk, gromadzenia oraz analizy konkretnych danych, refleksji dążącej do osiągnięcia wewnętrznego i globalnego zrozumienia mechanizmów, poprzez porównanie z innymi formami rasizmu, prowadząc, do nowych rozwiązań, które pozwolą ograniczyć rasistowskie akty oraz cyganofobię, jak również im zapobiegać w każdym możliwym czasie. Takie doświadczenie będzie oczywiście do podzielenia z innymi wspólnotami w podobnej sytuacji.

### § 4. Finansowanie

Unia Europejska będzie stale nadzorować finanse przeznaczone na te różne inicjatywy, aby nie popadły w monopol jednej osoby lub niewielkiej grupy, lecz żeby tworzenie, realizacja i kontrole były publiczne, przejrzyste i podzielone pomiędzy różne grupy, które już się okazały jako dzielne. Jakby nie było, pluralizm będzie zasadniczym elementem funkcjonowania i sroga kontrola nad wydajnością pomocy i inwestycji pozwolą dość szybko zdefiniować, kto jest wiarogodny, a kto nie. Staranna uwaga zostanie poświęcona wszystkim działaczom tak, żeby uzyskać rzeczywiste oszacowanie, a nie tylko formalne, ich osiągnięć ale również obiektywnych przeszkód przez nich spotykanych. Wykształcenie nowego pokolenia Rromów, dzięki studenckim stypendiom, powinno prowadzić do pojawienia się na scenie europejskiej istotnej liczby nowych kompetentnych działaczy, poświęconych wspólnemu celowi, przestawionemu przez sprawę rromską i sprawę społeczności w całości, będący jednocześnie wzorową rzetelnością.

### § 5. Równość traktowania

Wynagrodzenia dotyczące tej samej czynności będą takie same, w przypadku tej samej pracy i kompetencji. Pojęcie „etnicznej motywacji” nie będzie użyte jako uzasadnienie, aby zatrudnić Rromów jako wolontariuszy, podczas gdy praca nie-Rromów jest opłacana. Odwrotnie, kiedy nie-Rromowie pracują jako wolontariusze, Rromowie zaangażowani do podobnego rodzaju pracy, będą poproszeni również do pracy jako wolontariusze.

## 10. ROZDZIAŁ – PRACA, MIESZKANIE, HYGIENA, ZDROWIE

Nacisk wywarty na edukację oraz wykształcenie zredukuje stopniowo, ale stanowczo problem bezrobocia, który zastraszająco upośledza Rromów. Przygotowanie lepszego poziomu ożywi odczucie indywidualnego i zbiorowego projektu życiowego. Podjęte zsoaną specjalne wysiłki mające na celu rehabilitację tradycyjnych rzemiosł, w których Rromowie nabyli wysoko wykwalifikowane umiejętności i które mogą zniknąć, zwłaszcza pewne formy pracy w metalach, które ponownie stały się przydatne, patelniarstwo, zawody z wiązane z ochroną przyrody, sztuki i rozrywki itd.. Oczywiście za każdym razem jak będzie to możliwe, zaoferowana zostanie również pomoc w realizacji profesjonalnej aktywności w innych dziedzinach – w żaden sposób nie chodzi



o ograniczenie rromskiej populacji do getta zawodowego.

### § 2. Mieszkanie, higiena i zdrowie

Urzeczywistnienie podstawowych warunków życiowych wspomnianych powyżej umożliwi Rromom osiągnięcie przyzwoitych pomieszczeń mieszkalnych, jakich sobie życzą włącznie z pozostaniem w wozach lub namiotach, jeśli takie jest życzenie takiego lub innego pokolenia rodziny. We wszystkich przypadkach pragnienie higieny tych populacji musi zostać uwzględnione i usatysfakcjonowane z pełnego prawa, w taki sposób, żeby mogły bez żadnych przeszkód mieć dostęp do przyzwoitego poziomu zdrowia i opieki lekarskiej.

### § 3. Finansowanie

Oczywistym jest, że ten program będzie wymagał finansowego wsparcia, ale fakt ten nie powinien utrudniać jego realizacji, skoro Rromowie, Sintowie i Kale stanowią ponad 2% całej populacji Unii Europejskiej i przyczyniają się, poprzez pracę i płacenie podatków, według poszczególnych reguł w poszczególnych państwach, do rozwoju gospodarki państw członkowskich Unii Europejskiej.

## 11. ROZDZIAŁ – PRZESTAWICIELSTWO, UCZESTNICTWO I AUTORYTET

### § 1. Obecna sytuacja przestawicielstwa Rromów w Unii Europejskiej

- a) Historycznie Rromowie mieli dwa rodzaje reprezentacji obyczajowej: osoby posiadające władzę decydowania w społeczności i inne pełniące funkcje mediatora z lokalną władzą, przybierającą różne nazwy w zależności od regionu – Patriarcha, „Gitano de Repeto”, Šero-Rrom, Mujalo, Wojewoda, Wajda, Bulibaś ale również Książę lub Król. Funkcja ta była na ogół dziedziczna. Poza tym, dostęp do takiej pozycji w grupie nie zawsze był motywowany przez personalne kwalifikacje osoby lecz często poprzez jej bogactwo i ekonomiczne zdolności (kontrola nad handlem i służbami).
- b) Z biegiem czasu, niektórzy Rromowie (i niekiedy nie-Rromowie) ustanawiani byli przez same lokalne władze jako przedstawiciele rromskiej społeczności, której jedyną możliwością była generalnie akceptacja tego.
- c) Od kilku lat pojawiła się pewna liczba charyzmatycznych liderów z często lokalnym i nietrwałym poparciem.
- d) Jeśli chodzi o wybory na liderów wybranych demokratycznie, warunki życia Rromów rozproszonych w kilkudziesięciu państwach, trudności w utrzymaniu regularnych kontaktów między Rromami w różnych krajach, częste nieuznawanie istnienia nacji rromskiej, jej braki w politycznym przygotowaniu i rozmaite inne obiektywne przeszkody niej dozwoliło na pojawienie się prawdziwych liderów tego rodzaju.

### § 2. Międzynarodowa Unia Rromska

Wszystkie powyżej wymienione przedstawicielstwa są lokalne i stosunkowo słabe. W perspektywie zarazem europejskiej i demokratycznej, organem, który na początku XXI wieku łączy większość reprezentacji nacji rromskiej, jest Międzynarodowa Unia Rromska, założona w 1971 roku, na I Kongresie Rromskim w Londynie i która jest uznana za organizację pozarządową kategorii 2 w ONZ (z przedstawicielem na „Zgromadzeniu Ogólnym”).





### § 3. Ewolucja przedstawicielstwa

a) Bez przeceniania moralnej wartości demokratycznego przedstawicielstwa opartego na obecnie obowiązującym prawie wyborczym, wskazano jest aby ta forma rozwijała się wśród Rromów, razem ze społeczną świadomością i demokratyczną edukacją odnośnie wspólnego interesu wśród samych Rromów i generalnie rzecz biorąc społeczności europejskiej. Za każdym razem, gdy będzie to możliwe, wykonywanie autorytetu będzie kolegium (przynajmniej trzy osoby) i będzie się opierać na maksymalnym udziale zainteresowanych, którzy będą mieli prawo do informowania o decyzjach i czynnościach swoich przedstawicieli i do reagowania na nie, aż do możliwości ich odwołania według procedur, które będą ustalone później.

b) Co więcej, w niektórych przypadkach może być pożądanym, żeby pozostały pewne obyczajowe autorytety, w sposób skoordynowany i uzupełniający się z autorytetami demokratycznie wybranymi i to w lokalnych formach różnorodnych grup rromskich. Odpowiedzialna i mądra współpraca autorytetów i uczestników utrzyma harmonię pomiędzy demokratycznym i tradycyjnym aspektem autorytetu. W przypadku większych sprzeczności między nimi i jeżeli osiągnięcie porozumienia wydaje się niemożliwe, między innymi poprzez kompromis, aspekt demokratyczny powinien w zasadzie przeważać. Będzie się zwracać uwagę na to, aby przedstawiciele nie stworzyli odrębnej politycznej kasty żyjącej w separacji od ludu rromskiego.

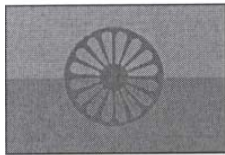
### § 4. Zalety przedstawicieli; mapa wyborcza

Cztery ważne zasady powinny być przestrzegane w wyborze przedstawiciela: kompetencja (w najbardziej ogólnym znaczeniu słowa), uczciwość (włączając w to poświęcenie dla dobra społeczności rromskiej i generalnie społeczności europejskiej), podobnie jak wsparcie ze strony Rromów (wyrażane przez prawo wyborcze lub też nie) i przynależność do nacji rromskiej (pod jakąkolwiek formą). Etniczna tożsamość lub popularne poparcie nie mogą w żaden sposób być wystarczającym kryterium wyboru władz, w przypadku braku kompetencji i uznanego poczucia poświęcenia. Jakkolwiek są one trudne do ustanowienia (jak w każdej społeczności), powinny powstać fundamentalne kryteria dostępu do stanowisk z formalną odpowiedzialnością, które nadal pozostają dopiero do ustalenia.

Mapa wyborcza dla wyborców władz rromskich powinna zostać stworzona na podstawie miejskich lub niewielkich regionalnych obszarów, według nowego systemu, dopiero do ustalenia, ewentualnie na podstawie kryteriów niegeograficznych i w zasadzie bez związku z granicami istniejących państw.

### § 5. Wyższość działania i uczestnictwa nad przedstawicielstwem

Długoterminowy i specyficzny wysiłek edukacyjny powinien zostać podjęty w niektórych państwach, aby powstrzymać Rromów od postrzegania odziedziczonego z różnych reżimów z przeszłości i pojmowania posługiwania się siłą oraz władzy jako despotycznego przywileju, funkcji honorowej lub instrumentu osobistej korzyści. Idea szerokiego udziału Rromów w dyskusjach, decyzjach i działaniach będzie systematycznie promowana, poprzez adekwatną edukację, rozpoczętą we wczesnym dzieciństwie. Będzie się poszukiwać nowych bardziej skutecznych mechanizmów uczestnictwa. Obowiązkiem przedstawicieli będzie osiągnięcie rezultatów (do oszacowania według ustalonych później kryteriów) oraz sprawozdanie ze swojej



działalności, z możliwością podjęcia przeciwko nim kroków dyscyplinarnych, w tym i odwołania.

#### § 6. Prawo zwyczajowe (*Rromani kris*)

Wykorzystywanie rromskiego prawa zwyczajowego będzie przestrzegane z właściwą ideologią, która daje pierwszeństwo pogodzeniu ponad formalną sankcję, ale podłoże jego prawomocności będzie definiowane w ten sposób, aby nie popaść w konflikt z prawami człowieka i fundamentalnymi wolnościami. Poza tym, jego decyzje będą wprowadzane w życie jedynie za porozumieniem obu skonfliktowanych stron, a każda z nich będzie posiadać niezbywalne prawo apelacji do innej jurysdykcji, wedle życzenia.

#### § 7. Równouprawienie kobiet i mężczyzn

Męsko-żeńską równość nie jest sama w sobie ostatecznym celem, ponieważ nie ma bezpośredniego połączenia pomiędzy nią a sprawiedliwością wyroków; niemniej stały i uparty wysiłek zostanie podjęty, aby dążyć do równouprawienia we wszystkich organach przedstawicielskich i decyzyjnych, włącznie z prawem zwyczajowym – nie izolowanymi decyzjami lecz ustannymi wysiłkami przekonywania.

## 12. ROZDZIAŁ – SYMBOLI, KOLORY ITD...

#### § 1. Flaga rromska (*barǎx*)

Pierwszy Kongres Międzynarodowej Unii Rromskiej w Londynie w 1971 roku zdefiniował flagę Rromów jako: czerwone koło od wozu, usytuowane na dwukolorowym tle: wyższa połowa jest niebieska (symbolizuje ona niebo, nieskończonego ojca człowieczeństwa), podczas gdy niższa połowa jest zielona (symbolizuje ona ziemię, urodzajną matkę człowieczeństwa). Flaga może być wywieszana podczas uroczystości i innych ważnych dla Rromów wydarzeń, zawsze z kolorami państwa zamieszkania i z flagą europejską – a wszystkie równorzędne i widoczne. Flagi innych otaczających społeczności powinny być również wywieszane. Wystylizowane, artystyczne albo przerobione przedstawienia flagi rromskiej zawsze będą chętniej używane w druku i do dekoracji niż sama flaga.

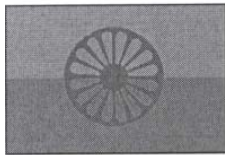
#### § 2. Symboliczne kolory

Rromska tradycja uznaje ciepłe kolory – głównie czerwony, żółty i pomarańczowy, jako kolory symboliczne, podczas gdy zielony i niebieski kolor flagi, powiązany jest ze świadomością polityczną.

#### § 3. Hymn narodowy Rromów

a) Pieśń „Gelem Gelem”, popularna melodia z Banatu, z tekstem skomponowanym przez Jarka Jovanovicia, zwanego Jagdino, podczas wizyty w obozie koncentracyjnym w Stuthoffie, krótko po wojnie, stała się narodowym hymnem Rromów ustanowionym na Kongresie w Genewie w 1978 roku a publikacja tekstu miała miejsce w Warszawie w roku 1990.

b) Odmienne niż większość narodowych hymnów, hymn Rromski „Gelem, Gelem” może być interpretowany według wszystkich stylów którejkolwiek, tradycyjnej lub współczesnej, muzyki rromskiej, tak dalece, jak jego linia melodyjna i powaga jest respektowana (druga i trzecia zwrotki odnoszą się do „Samudaripen”, nazistowskiej



zagłady Rromów). Ta dowolność interpretacji wyraża bogactwo rromskiej tradycji i wzajemny szacunek wszystkich grup.

#### KONKLUZJA

Unia Europejska uznaje, że jest ogromna praca do wykonania, wymaga poważnej i rozsądnej współpracy państw członkowskich, że różne sektory każdego z tych państw muszą współpracować, spotykając się na długoterminowych konsultacjach, i że istotnie efektywna a nie tylko formalna praca, bez ustępstwa frazeologii politycznej i przesądom (czy są przychylnie Rromom, czy też nie) ma być podjęta w sposób radykalny, ale też że pomimo trudności nie do zaprzeczenia, chodzi o samą wiarygodność demokracji i stabilność Europy, żeby nacja rromska mogła się integrować, z godnością i w poszanowaniu swojego językowego i kulturalnego dziedzictwa, wewnątrz rodziny nacji europejskich. Muszą zostać podjęte istotne budżetowe i dyplomatyczne wysiłki, po pierwsze aby przyznać studentom rromskim granty, a potem, głównie po to, aby państwa rzeczywiście przeprowadziły radykalne zmiany w sytuacji społeczności rromskiej, przede wszystkim poprzez zmiany poglądu większości na temat Rromów, w taki sposób, żeby osiągnęła pozycję dobrobytu i godności, do której każdy obywatel i każda ma społeczność prawo.

Międzynarodowa Unia Rromska, razem z Unią Europejską, apeluje do wszystkich Rromów, Sintów, Kale i ich organizacji, aby efektywnie uczestniczyli w niniejszym programie, który został wypracowany wspólnie z rromskimi stowarzyszeniami i doradcami Unii Europejskiej.